

osztályok közötti érintkezésnek még a legszelidebb formája a gorombaság. Nem lepődünk meg tehát azon, hogy N. L., a saját körében bizonyára igen udvarias polgári kritikus, vitáirát gorombasággal fejezi be. Ebben csupán annak az utolsó kifejezését látjuk, hogy a vitában nem egyén állott egyén ellen, nem tan tan ellen, hanem osztály osztály ellen. Ebben is N. L. osztálykötöttségének ösztönszerű kifejezése nyilvánul meg.

(Budapest)

Jeszenszky Erik

L A P O K, F O L Y Ó I R A T O K

VILÁGNÉZET

Ez a címszó az, amely a revük hasábjain, annyiféle értelmezésben jelentkezik. A Tanu szerkesztője tizenkét levelet szentel a világnézetek tisztázásának és a világnézeti problémát ezzel a megállapításával igyekszik tisztázni: „Én arra a világnézetre gondolok, amely a dogmák alatt szövédik s már-már odaképelem Önt az utókorba, ahonnan azért ró meg, mert „korom világnézeti közhelyeit” fejezem ki.“

A kissé homályos világnézeti értékelést megérthetjük, ha tudomásul vesszük a cikkíró vallomását: „Kedves barátom igazad lehet: nem ismertem eléggé a szocializmust“. Majd a továbbiakban ezt mondja: „a minap megküldték nekem Plechanow könyvét... Arról van benne szó, hogy a gazdasági tényezők determinálják-e a szemléket vagy megfordítva. Ez a kérdés csak annyira tud érdekelni, mint amikor Kálvin azt vitatja, hogy in eclesiam credere, vagy puszta in eclesiam credere a helyes kifejezés. Valamikor ezekben az előljárókban és ezekben az ál-alternatívákban a Mozgalom lelke reszketett s ez megszépítette őket. Én örülök, hogy tudatlan lehetek velük szemben.“

E vallomás ellenére mégis érthetetlen bátorsággal feszegeti napjaink legfontosabb világnézeti problémáját. A németországi közelmúlt eseményeiről irván ezt állapítja meg: „... ha Ön kissé szkeptikusabban... próbál a németországi eseményekről gondolkozni, beláthatja, hogy a szocializmusnak nem a taktikáját kell újra átgondolni, hanem az alapelveit... A szocializmus történelem felfogásában sok részlet igazság volt, de egészében nem állja meg a helyét. A 19. században keletkezett és a 19. század sajátos, talán soha vissza nem térő viszonyait tükrözi. A 19. században valóban volt valami automatizmus, kifejtette, szélesítette és alkalmazta, amit kapott; az események egy irányba mutattak és a történelem fejlődésnek látszott. Visszatekintve tudjuk, hogy ez a fejlődés is kétértelmű volt, hanyatlás a fejlődésben és fejlődés a hanyatlásban; s nyilvánvaló, hogy automatizmusa egy idő óta egyáltalán nem szuperál. Nagyon is nyílt időkhöz értünk, melyek maguk keresik össze örökségüket; nem kifejteneik és alkalmaznak, hanem kezdenek és kockáztatnak. A szocializmus taktikája azért rossz, mert változatlanul ragaszkodik a 19. század történelem-felfogásához.“

„A szocialista reménynek megint öltözködni kell, írja másutt. Gazdagabb hagyományba és szélesebb természetbe kell öltöznie, hogy mint humanista (vagy ha úgy tetszik minőség) szocializmus jelenjék meg. Sikerül ez az átöltöztetés? Századunk a kockázatok kora, de ami kockázatai mélyen bujkál, az szocialista remény“.

Kár, hogy ez az író örül annak, hogy tudatlan lehet a szocializmussal szemben.

A Magyar Szemlében Kornfeld Móricz báró cikkezik a „Marakodó eszmék”-ról. Helyet szentel az egyenlőség gondolatainak is, amelyet eképe magyaráz: „Hozzájött az egyenlőség után való sóvárgáshoz az orosz bolsevizmus propagandája, mely egyszersmind megmutatta az ahhoz vezető utat, az erőszakot, mellyel meg lehet valósítani az állam totalizmusát s a terrort, amellyel azt fönn lehet tartani; mert csak ez küzdheti le az emberi önzést, amely még nemrégén ezerszínű virágok termőtalajának látszott, most pedig mindent elborító s elpusztító gonosz futóhomok. De míg az orosz primitív s önkényuralomhoz szokott társadalomban egy elenyésző, de elszánt kisebbség urrá tudott lenni, mert az egyenlőséget hirdette, az európai civilizált országokban minden nemzet lelki alkatához híven más és más módon igyekezett alkalmazkodni a megváltozott tömegeszmékhez s más eredménnyel is. Bár talán még korai eredménnyről szólni, mikor még minden forr, mikor az Egyesült Államokban most indul meg a küzdelem, amely nem egy európai országban ideiglenes nyugvópontra jutott; ha ugyan lehet eredménnyről beszélni, mikor az egyenlőség, melyet nem egy helyen látunk, egyenlőség a jogtalanságban s a szegényedésben s mikor a szabadság helyébe nem egyenlőség, hanem önkényuralom lépett.”

E fejtegetést imigyen fejezi be a báró és ez fölöslegessé tesz minden külön kommentárt: „A magyar társadalom bölesen korlátozott szabadságával okosan élt; példásan tűri a sors viszontagságait; osztályérdekek félretételével halad mérsékeltén a nagyobb egyenlőség felé. Joggal várja azért kormányától, hogy a neki átengedett hatalommal éljen a nemzet életébe vágó problémák megoldásában, hogy tudjon cselekedni és sohasem fogja elismerhetni, hogy vezetői esetleges habozásáért őt lehessen okolni. Isten ugyan a chaosból teremtette a világot; de a nemzet vitális érdekei ellen volna megvárni a chaost, hogy abból azután új világot lehessen teremteni.”

A Napkeletnek van egy külön rovata ezzel a címmel: „Elvek és művek”. A szociáldemokrácia válságáról cikkeznek benne „Magyarországról nézve” Frey András antiliberalis publicista egy cikkével. (A II. Internacionálé párizsi konferenciája, Magyar Szemle, november). Megállapíthatjuk, hogy a „háború utáni szociáldemokrácia a maga csatáját már akkor elvesztette, amikor pártjai még teljében voltak erejüknek.” A szociáldemokrácia kudarcából — mint azt már más alkalommal kimutattuk — a tudományos szocializmus válságára következett a regresszív szemlélet és így tesz most a Napkelet is: „... ma úgy látjuk — írja — hogy a régi szocializmusban azok a tanok üszkösödtek el, amelyeket Marx vitt be a régi 19. század első felében kifejldött u. n. utópisztikus szocializmusba (!?), amelyeket azután a marxizmus kovácsolt össze nagyrészt egyöntetű marxista szocializmussá, s amelynek egyrészt vizont később a revizionizmus tudta csak megbontani. Mindig sokkal alacsonyabb volt a marxista hullám a francia szocializmusban, ahol a kommunistákat természetesen mindig kivéve, a tiszta marxizmus sohasem találkozott nagy tömegekkel; Angliában eddig marxista politikáról a szocialista táborban valójában alig lehet beszélni. A francia és angol szocializmusban u. i. egy pillanatra sem tudta számítani a Marx-féle tudományos materialista szocializmus a régi utópisztikus szocializmus hatását, amelyek, Marx determinizmusával szemben, az új társadalmat erkölcsi gondolat szerint akarták berendezni s egyiknek sem volt tartozéka a harc — és a vallásellenesség. A Marx előtti mozgalmaknak természetrajza különösen jellemző a francia szocialistáknak mai válságára, mert

hiszen... — a neoszocialista áramlat gyökerei a régi utópisztikus tanokra nyulnak vissza.“

„Korunk jelszava“ címen ír tanulmányt a Protestáns Szemlébe Jóó Tibor. Azt mondja: „A tegnap jelszava a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméje volt.“ „...kiderült hatástalanságuk, az aranykort nem bővítették a földre, hitelüket megcsufolta a szépen esengő szavakkal elkövetett teméntelen visszaélés. Másrészt megrendültek azok a tudományok, gondolati alapok, amelyekből e jelszavak kisarjadtak a maguk történeti tartalmával és több mint egy százados életük alatt pusztá szavakká korhadtak.“ A cikkíró persze nem marad adós korunk új jelszavával sem, mondván: „Az utolsó évtizedek gondolkodása...“ „új belátásokkal gazdagított bennünket...“ „A szabadság helyére a rend, az egyenlőség helyére a kirendelt szerep, a testvériség helyére az érdekek egyeztetésének gondolata lép...“ „Igy született meg ebből a belátásból napjaink jelszava: az együttműködés, kooperáció.“ Ime, a megelégedett hitfelekezeti fasizmus.

(Budapest)

(u. l.)

IRÁSKESZSÉG ÉS LELKIISMERET. Pár héttel ezelőtt „Déneske“ verte agyon az anyját Pesten, röviddel azután pedig az urát darabolta fel Bognár Istvánné. S ha a múlt hetekben a „Déneske“-ügy megbeszélésében tündöklött a pesti publicisztika, úgy kevéssel utóbb egy újabb „Déneske“ kínálkozott: Bognárné 14 éves fia, aki, ahogy egyik bulvárlap meglepte a pestieket, tudott anyja tettéről. Am csak annyi idő telt el, amennyi a reggeli és esti lapok megjelenése közt van és kiderült, hogy a hír riporterai tulbuzgóságon alapszik: a fiúnak nincs része a gyilkosságban. A pesti publicistáknak, akik már készültek az új Déneskézésre, át kellett szerelni az elmélet lámpását s valami másról írni a másnapi lapba. Pl. arról, hogy „a szenzációs fordulat“ nem következett be, „Pistuka“ (ahogy a pesti Intim Pistapublicista tüstént elnevezte a fiút) ártatlan. Ez a negatív töltésű „Pistuka“-elmélgedés azután még az olyan publicistánál sem maradt el, mint Márai Sándor. Persze ő artisztikusabban fogta meg a dolgot s „Pistuka“ címen arról írt, hogy hála isten elmaradnak a gyermektragédiákba vájkálók írásai, s a „Déneske“-megbeszélés nem ismétlődik meg. Helyes is, kiáltott fel Márai: „A Déneske-iskolából... mindenkinek nagyon elege volt.“ Tényleg elég volt abból a sok hamis, lényegeltakaró, zavaros elmefuttatásból, ami Déneskevel kapcsolatban a pesti sajtóban megjelent. Márainak azonban korántsem ezért elég. Neki nem azért elég, mert a Déneske-cikkezőknek mondanivalójuk nem volt, vagy ha volt, nem azt látták, amit meg kellett volna írni, vagy ha látták, nem azt írták meg. Nem! Márai Sándorban ez az „elég volt!“ a finom ur felszisszenése, aki már unja ezeket a tragédiákat. Az ilyesmire már nem kíváncsi. Megszokta, hogy az embereket egyre másra verik agyon a legközelebbi hozzátartozóik. Mi ez? Unom, kérem. Gyerünk tovább. „Tegnap Déneske, ma, egy tulbuzgó hirszolgálat jóvoltából, majdnem egy Pistuka, jövő héten Tommy, vagy Kálmánka. Azt hisszük ez nem megy így. Sülyesszék el a gyermekügyeket, hatóság és nyilvánosság, sülyesszék, titkolják, a tényt is, a gyanút.“ Egy magyar író ír így, sőt egy kitünően író magyar író. S még hozzá teszi: „Ezek a kivételes esetek, amikor a sajtónak nem lehet beesvágya se részletesen, se alaposan informálnak lenni.“ S hogy meg is okolja: „Pistuka megérdemli a teljes kiméletet.“ Ilyen finom írónak u. i. ilyen finom a szíve. Viszont nézzük inkább a lelkiismeretet. S ha ezt nézzük, hol van ezekben az idézetekben a lelkiismeret, ha az író, sőt a kitünő író